

УДК 37.022

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-40>

Людмила НЕСТЕРЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2131-1329

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри англійської мови факультету гуманітарних наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(Київ, Україна) *l.nesterenko@ukma.edu.ua*

ВПЛИВ АКМЕОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Статтю присвячено вивченню впливу акмеологічних умов на формування психолого-педагогічної культури педагога, задіяного в системі вищої освіти. Охарактеризовано основні структурні компоненти акмеологічних умов розвитку психолого-педагогічної культури викладача ЗВО. До таких умов віднесено: рефлексивно-конструктивний компонент, прогностичний компонент, проєкційний компонент та комунікативний і інтерактивний компоненти. Обґрунтовано, що за умов наявності в структурі діяльності викладача ЗВО акмеологічних умов навички реалістичного планування та вміння ефективно розподіляти час суттєво покращуються. Також викладачі починають краще усвідомлювати власні плани, ставлення та психологічні особливості, утворюється самооцінка, що допомагає формувати реальні для досягнення цілі та завдання, спрямовувати конкретні зусилля у відповідний своїм нахилам та уподобанням напрям, бути самим собою. Також удосконалюється саморегуляція власних емоцій, дій та думок, формуються навички підтримувати позитивний емоційний тонус, зберігати спокій у стресових ситуаціях, проявляти гнучкість під час вирішення складних професійних завдань та творчість тощо. Доведено, що рівень сформованості комунікативних навичок може виступати своєрідним критерієм рівня сформованості акмеологічних умов у структурі професійної діяльності викладача ЗВО. Такі критерії, як неспроможність досягати поставлених комунікативних цілей, непорозуміння з колегами та студентами, невміння ефективно впливати на партнера з комунікації є основними показниками, що характеризують недостатній рівень сформованості акмеологічних умов та в подальшому ведуть до професійного вигорання, депресій та професійних деформацій. У статті доведено, що акмеологічні умови є пріоритетними для розвитку досліджуваного феномену, також визначено їх зміст та вплив на становлення психолого-педагогічної культури викладача ЗВО. У статті виявлено та проаналізовано основні критерії наявності акмеологічних умов у структурі професійної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: акмеологічні умови, зміст акмеологічних умов, викладач ЗВО, критерії наявності акмеологічних умов, психолого-педагогічна культура, розвиток психолого-педагогічної культури.

Lyudmila NESTERENKO,

orcid.org/0000-0003-2131-1329

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor at the English Language Department at the Humanities Department
National University of Kyiv-Mohyla Academy
(Kyiv, Ukraine) *l.nesterenko@ukma.edu.ua*

THE INFLUENCE OF THE ACMEOLOGICAL CONDITIONS ON THE UNIVERSITY TEACHER PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CULTURE FORMATION

The article is devoted to the investigation of the acmeological conditions influence on the development of the psychological and pedagogical culture of the pedagogue involved in the system of higher education. The main structural components of the acmeological conditions of the University teacher pedagogical and psychological culture development are characterized. The next elements are classified as the main acmeological conditions: reflexive and constructive component, forecasting component, projective component as well as the communicative and interactive components. It was scientifically proved that in case the acmeological conditions are available in the structure of the professional activity of the University teacher, the teacher is able to plan realistically and upgrade dramatically time management skills. The University teachers also increase their awareness concerning professional planning, they understand better their own psychological key features, boost their self-esteem and such factors help to set clear goal, plan sustainably, meet their professional needs and expectations and be themselves. The University teachers with the well-developed acmeological conditions can sustain positive emotional state, keep calm in the stressful situations, be flexible while dealing with the challenging professional situations and be creative at the same time. It was proved that the level of the communicative skills formation and development may be used as a criterion of the acmeological conditions development level in the structure of the professional activity of the University teacher. Such criteria as the inability to achieve the set communicative goals and misunderstandings with colleagues and students are the key features of the low level of the

acmeological conditions of the University teacher and in future such elements may lead to the burning out, depressions and professional deformations. It was proved in the article that acmeological conditions are the most influential for the formation of the investigated phenomenon. The main criteria of the acmeological conditions presence in the structure of the professional activity of the University teacher were defined and scientifically analyzed as well in the article.

Key words: *acmeological conditions, acmeological conditions content, University teacher, acmeological condition presence criteria, psychological and pedagogical culture, the development of psychological and pedagogical culture.*

Постановка проблеми. Глибокі соціокультурні зміни, що відбуваються у країні, зумовлюють становлення якісно іншого ставлення до професійної діяльності викладача ЗВО, в основі якої нині мають знаходитися основні (акмеологічні за своїм змістом) принципи сучасної психолого-педагогічної науки (*відкритість, толерантність, діалог*). Слід зазначити, що саме ці принципи яскраво відображають і нові вимоги до психолого-педагогічної культури викладача ЗВО, адже вони не лише стимулюють професійний розвиток, а й допомагають мінімізувати ускладнення, що полягають у розбіжностях між фактичним рівнем професійно-психологічної майстерності педагога та її ідеальним баченням теоретиками і практиками сучасної психолого-педагогічної науки (Абульханова-Славська, 1999; Андрущенко, 2007; Бех, 2008; Бодальов, 2006; Гриньова, 2008; Зимня, 2003; Луговий, 2010; Майборода, 2013; Derkach, 2021; О. Комар, 2021; О. Popova, 2021) та які зумовлені суперечностями:

- між динамікою постійного зростання професійних вимог до особистості сучасного педагога та фактичним рівнем його психолого-педагогічної майстерності;
- між природною потребою викладача у самореалізації та можливостями її реалізації за реальних умов науково-педагогічної діяльності у ЗВО;
- між устремліннями особистості педагога до безперервного професійного розвитку та недостатнім інформаційним і науково-методичним забезпеченням системи підвищення кваліфікації;
- між високим рівнем суспільних очікувань та вимог до викладача, ступенем його відповідальності перед суспільством та відсутністю адекватного матеріального і морального стимулювання педагогічної праці.

Мета статті. Найвність вищезазначених суперечностей, а також недостатня теоретична та методична розробленість умов, що великою мірою визначають процес становлення та удосконалення психолого-педагогічної культури викладача ЗВО, визначили *актуальність*, зумовили вибір *теми* цієї статті та сприяли формуванню *мети*, яка полягає у визначенні основних акмеологічних умов формування психолого-педагогічної культури викладача ЗВО. Для досягнення поставленої мети нами було сформульовано такі *завдання*, як:

1) аналіз наукової літератури з метою визначення пріоритетних умов розвитку психолого-педагогічної культури викладачів ЗВО;

2) інтерпретація результатів наукового дослідження, присвяченого визначенню провідних умов їх становлення, змісту та впливу на стан досліджуваного нами психолого-педагогічного феномену;

3) виявлення основних показників наявності акмеологічних умов у структурі професійної діяльності педагога, задіяного в системі вищої освіти.

Аналіз досліджень. Теоретико-методологічною основою визначення ролі акмеологічних умов у процесі розвитку психолого-педагогічної культури педагога ЗВО стали:

– теорії соціальної та творчої сутності особистості та багатофакторного характеру її розвитку (Б. Ананьєв (Ананьєв, 1968), О. Бодальов (Бодальов, 2006), Л. Виготський (Виготський, 1996), Р. Коритнюк (Коритнюк, 2018), А. Леонт'єв (Леонт'єв, 2004));

– праці, присвячені психолого-акмеологічним аспектам професійного розвитку особистості (К. Абульханова-Славська (Абульханова-Славська, 1999), І. Бех (Бех, 2008), М. Гриньова (Гриньова, 2008), Т. Марциновська (Марциновська, 2011), Т. Korolova (Korolova, 2021) О. Popova, (Popova, 2021);

– ідеї формування педагогічної діяльності та професійної майстерності викладачів вищої школи (В. Андрущенко (Андрущенко, 2007), В. Луговий (Луговий, 2010), В. Майборода (Майборода, 2013), С. Смірнов (Смірнов, 2009));

– концепції психології особистості педагога (І. Зимня (Зимня, 2003), S. Derkach (Derkach, 2021), Т. Kapeliushna (Kapeliushna, 2021), А. Kolisnichenko (Kolisnichenko, 2021), О. Комар (Komar, 2021));

– праці про закономірності педагогічного спілкування, індивідуальні стилі професійної комунікації та їх прояви у науково-педагогічній діяльності (Л. Виготський (Виготський, 1996), І. Зимня (Зимня, 2003), С. Мусатов (Мусатов, 2008));

– дослідження, що відображають питання кваліфікації дорослих, цілісності та безперервності професійно-особистісного розвитку фахівця (О. Кісельова (Кісельова, 2018), К. Косяченко (Косяченко, 2018), І. Ніженківська (Ніженківська, 2018), В. Рибалка (Рибалка, 2009)).

Системний аналіз наукових праць (Бодальов, 2006; Майборода, 2016; Vogush, 2021; Korolova, 2021; Poroova, 2021), присвячених розвитку окремих елементів психолого-педагогічної культури науково-педагогічних працівників, дав змогу сформулювати основні умови, що впливають на її становлення. До них ми віднесли *організаційно-технологічні умови*: фізичні умови праці; гігієнічні умови; естетичні умови; матеріально-технічні умови; система заохочень; знання нормативно-правової бази, що регулює та регламентує викладацьку діяльність; знання технологічної та організаційно-управлінської специфіки науково-педагогічної діяльності; володіння основними методами контролю; можливості для кар'єрного росту, доступність системи підвищення кваліфікації; організаційна культура; *акмеологічні умови*: рефлексивно-конструктивні умови – здатність бачити, відчувати, розуміти і здатність особистості реалізовувати власні внутрішні зміни, нейтралізувати негативні психологічні утворення та активізувати позитивні, готовність до розвитку психологічної культури; прогностичні умови – здатність не лише коригувати, але й попереджати негативний психологічний розвиток; проєкційні умови – здатність реалізовувати планування внутрішньої самоперетворюючої діяльності, оволодіння компонентами психологічної культури під час здійснення педагогічної діяльності в системі вищої освіти; комунікативні та інтеркомунікативні умови – здатність реалізовувати внутрішній самоперетворюючий діалог, уміння нарощувати набір внутрішніх психологічних дій та реалізовувати внутрішні акмеологічні самовпливи, навички до узгодження смислоутворюючих особистісних мотивів із механізмами цілеполагання, що детермінують реалізацію мотивів на операційному рівні; *особистісні умови*: об'єктивні – вікові особливості; характерологічні, типологічні особливості особистості (риса характеру, схильності, інтереси, психофізіологічні особливості особистості, рівень загальноосвітньої та професійної підготовки); суспільний вплив на мотиви, що впливають на формування ціннісних орієнтацій, відносин, професійної мотивації та професійної самосвідомості, та суб'єктивні – потенціал особистості, у тому числі високі професійно-особистісні стандарти; потреба у самоствердженні, досягненні, потреба у визнанні; робота над собою та самоосвіта (аналіз та перспективна побудова професійного життєвого плану діяльності, самоаналіз, саморозвиток, тощо); *соціокультурні умови* – освіта, культурні цін-

ності, моральні цінності, каузальні атрибуції, економічні умови, політична ситуація, етнічні особливості, вплив родини, фактори соціальної групи, соціальне середовище, культурне середовище, управлінське середовище, групова динаміка, сфера професійної діяльності, культурне оточення, соціальна відповідальність, культурні традиції та норми, соціальна фасилітація, соціальний статус, соціальна ідентифікація, культурна ідентифікація, переконання, установки, стереотипи сприйняття, ціннісні орієнтації.

Виклад основного матеріалу. Для виявлення умов, що відіграють провідну роль у становленні психолого-педагогічної культури викладача ЗВО, нами було проведено *експертне опитування* щодо виявлення пріоритетних умов її розвитку.

В експертному оцінюванні взяли участь 147 експертів, серед яких були: викладачі вищих навчальних закладів України (61 особа), працівники МОН України (21 особа) та студенти ВНЗ країни (65 осіб). Експертам було запропоновано детально ознайомитися із запропонованими на окремих чотирьох картках описами умов розвитку психолого-педагогічної культури викладачів ЗВО й вибрати ті, що найбільшою мірою відповідають їх уявленням про пріоритетні умови становлення психолого-педагогічної культури науково-педагогічних працівників, зважаючи на сучасні потреби системи вищої освіти України.

Для опрацювання результатів було застосовано статистичний критерій Фрідмана (χ^2_r). Проведені статистичні розрахунки довели, що акмеологічні умови розвитку службовців посідають провідне місце у процесі становлення та розвитку психолого-педагогічної культури педагога ЗВО. Друге місце посідають особистісні умови, третє – соціокультурні умови, четверте – організаційно-технологічні умови. Достовірність цього положення забезпечується методологічною коректністю, відповідністю використовуваних методик вимірюванню одиницям, високою статистичною точністю добору одиниць, репрезентативною вибіркою.

До акмеологічних умов експерти віднесли: *рефлексивно-конструктивні умови*; *прогностичні умови*; *проєкційні умови*; *комунікативні та інтеркомунікативні умови*. Вони реалізуються у здатності особистості педагога ЗВО до рефлексії, саморегуляції, у прогностичних компетенціях, здатності реалізовувати планування внутрішньої самоперетворюючої діяльності та оволодінні компонентами психологічної культури під час здійснення педагогічної діяльності в системі вищої освіти. Структура акмеологічних умов представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Структура акмеологічних умов становлення психолого-педагогічної культури викладача ЗВО

Структурний компонент	Спосіб реалізації
<i>Рефлексивно-конструктивний компонент</i>	здатність бачити, відчувати, розуміти і спроможність особистості педагога ЗВО реалізовувати власні внутрішні зміни, нейтралізувати негативні психологічні утворення та активізувати позитивні, готовність до розвитку психолого-педагогічної культури;
<i>Прогностичний компонент</i>	здатність не лише коригувати, але й попереджати негативний психологічний розвиток;
<i>Проекційний компонент</i>	здатність здійснювати планування внутрішньої самоперетворюючої діяльності, оволодіння компонентами психолого-педагогічної культури у процесі здійснення професійної діяльності в системі вищої освіти;
<i>Комунікативний та інтеркомунікативний компонент</i>	здатність трансформувати внутрішній самоперетворюючий діалог, уміння нарощувати набір внутрішніх психологічних дій та реалізовувати внутрішні акмеологічні самовпливи, навички до узгодження смислоутворюючих особистісних мотивів із механізмами цілеполагання, що детермінують реалізацію мотивів на операційному рівні.

Висновки. Основним результатом впливу акмеологічних умов на професійну діяльність викладача ЗВО є сталий розвиток особистості викладача загалом та психолого-педагогічної культури зокрема.

Крім того, наявність основних компонентів акмеологічних умов розвитку психолого-педагогічної культури у структурі особистості викладача ЗВО сприяє реалізації культуротворчості у професійній діяльності викладача, коли педагог виступає активним суб'єктом нормотворчості та смислотворчості. У подальшому це виявляється у наукових відкриттях, життєтворчості, визначенні перспектив особистісного росту, професійного самовдосконалення тощо.

Також результатом впливу акмеологічних умов на особистість викладача є такі прояви, як: гуманізм, захопленість, безкорисність, відданість науці; надзвичайна допитливість і увага до фактів; усвідомлення відносності наукових аргументів та висновків; високий рівень особистісної рефлексії, здатність до іронії й самоіронії; широкі культурні інтереси, розвинений естетичний смак; широка гуманітарна культура; мовленнєва виразність, наповненість емоційного життя; життєстверджуюча позиція, оптимізм, альтруїзм; широка загальнокультурна освіта; потреба бути культурною особистістю; бажання мати психологічну культуру; потреба бути носієм культури; чутливість до психологічного досвіду власного життя; усвідомлення думок, почуттів, поведінки; здібність до проблематизації подій власного життя; конструктивна, творча реалізація власного особистого життя.

Ще одним важливим результатом впливу акмеологічних умов є самоорганізованість, яка виявляється у реалістичному плануванні, доведенні розпочатої справи до кінцевого результату, виконанні ділових обіцянок, умінні ефективно розподіляти

свій робочий час та саморозуміння. Останній компонент при цьому реалізується як наявність самоаналізу своїх особистісних та поведінкових особливостей, у результаті якого починають краще усвідомлюватися свої плани, ставлення та психологічні особливості, утворюється самооцінка, що допомагає формувати реальні для досягнення цілі та завдання, спрямовувати конкретні зусилля у відповідний своїм нахилам та уподобанням напрям, бути самим собою; саморегуляція своїх емоцій, дій та думок, розвинені навички підтримувати позитивний емоційний тонус, зберігати спокій у стресових ситуаціях, проявляти гнучкість під час вирішення складних професійних завдань та творчість тощо.

Водночас слід зазначити, що у разі відсутності добре сформованих механізмів самоорганізованості, самопізнання, саморегуляції та конструктивності комунікації сучасні викладачі ЗВО можуть переживати певні ускладнення у процесі здійснення професійної діяльності. Як результат, вони відчують певні порушення у процесі особистісної самореалізації у професійній сфері. Неспроможність самореалізації у професійній сфері із причини відсутності розвинених акмеологічних умов виявляється також у зниженні ефективності професійної діяльності та байдужості до неї, деперсоналізації, емоційному виснаженні, знецінюванні особистісних досягнень і цинізмі.

Окрему увагу під час нашого дослідження привернув феномен комунікації як показник рівня сформованості психолого-педагогічної культури викладача ЗВО. За умови відсутності акмеологічних умов у структурі професійної діяльності викладача ЗВО насамперед утворюються певні ускладнення саме з якістю комунікації, які виявляються у непорозумінні з керівництвом та сту-

дентами, рідше з колегами. Педагог не завжди досягає поставлених комунікативних цілей, не володіє високим рівнем комунікативних навичок, що виявляється у нерозумінні невербальних проявів комунікації, невмінні ефективно впливати на партнера з комунікації і, як результат, правильно його оцінювати як особистість, вибираючи власну комунікативну стратегію залежно від попередньої оцінки. Це також виявляється у професійному вигоранні, депресіях, професійних деформаціях тощо.

Водночас у структурі професійної діяльності педагога присутні акмеологічні умови, що характеризуються високим рівнем комунікативної компетентності. Цей рівень зазвичай виявляється у вміннях активного слухання, увазі до невербальних проявів комунікації та розвитку зворотного зв'язку. Викладач також прагне професійного зростання, є креативним та готовий до змін.

Такі прагнення у подальшому сприяють уникненню чи зменшенню негативних ефектів психологічного вигорання та професійних деформацій. Однак нині, й інтерпретація результатів дослідження не засвідчила, відсутні достатні можливості для розвитку психолого-педагогічної культури педагогів ЗВО. Це не дозволяє внутрішнім передумовам до становлення досліджуваного нами феномену знайти підтвердження у зовнішньому плані (просторі), що формується освітньою системою.

Також, беручи до уваги вищезазначене, нами було сформульовано основні показники наявності акмеологічних умов у структурі професійної діяльності викладача ЗВО, а саме:

- визнання відповідальності за власні дії, свій вибір, віра у власні сили та можливість контролювати події власного життя, перевага внутрішньої локалізації контролю;

- готовність до самоосвітньої діяльності, самовизначення, самовдосконалення, увага до власного досвіду самореалізації у цих напрямках;

- задоволення від професійної діяльності, самореалізація, повноцінне переживання теперішнього, усвідомлення змістовності та повноцінності власного життя, відсутність глибоких внутрішніх протиріч, відсутність фрустрації стосовно життєвих перспектив, побудова їх у відповідності з реальними можливостями;

- розвиток власного бачення способів вирішення проблем, не копіюючи чужий досвід, пошук нових способів та форм поведінки, спілкування;

- володіння базисними комунікативними навичками;

- позитивна самооцінка, позитивне самоставлення, самосприйняття та самоповага;

- пізнання себе, своїх індивідуально-психологічних особливостей, можливостей та якостей, що є визначальними для самовдосконалення, самореалізації, побудови ефективних взаємин у професійно-управлінській діяльності;

- сформованість устремлінь дотримуватися хорошої фізичної та психічної форми, розвивати моральні якості, самовдосконалюватися у професійній сфері, займатися самоосвітою, вибудовувати життєву перспективу, прагнути життєтворчості;

- творчий підхід до справ, взаємин, розуміння колеги із проявленням гнучкості, самостійності, критичності щодо суперечливої інформації, впливів;

- усвідомлення різниці між науковою, псевдонауковою та популярною психологією, специфіки психологічного пізнання, його засобів та методів, ролі психологічної науки у професійній педагогічній діяльності.

Слід зауважити, що вищезазначені показники одночасно можуть слугувати критеріями та орієнтирами її розвитку й удосконалення, оскільки вони є гуманістичними за своїм змістом та відповідають сучасним тенденціям у сфері розвитку людських ресурсів.

Таким чином, у результаті проведеного нами дослідження:

- доведено, що акмеологічні умови є провідними у процесі розвитку психолого-педагогічної культури викладачів ЗВО, визначено їх зміст;

- встановлено та обґрунтовано вплив акмеологічних умов на становлення психолого-педагогічної культури педагогів вищої школи;

- виявлено основні показники наявності акмеологічних умов у структурі професійної діяльності педагога, задіяного в системі вищої освіти.

Резюмуючи, слід зазначити, що підсилення уваги до акмеологічних умов становлення та удосконалення психолого-педагогічної культури викладачів ВНЗ є, з огляду на результати проведеного нами дослідження, надзвичайно дієвим фактором, що забезпечує зростання професійної мотивації, стимулює розвиток творчого потенціалу педагогів і дозволяє виявляти та максимально ефективно використовувати особистісні ресурси для досягнення успіху у професійній науково-педагогічній діяльності шляхом формування акмеологічної спрямованості особистості викладача ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К.А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психол. труды. Академия педагогических и социальных наук; Московский психолого-социальный ин-т, М., 1999. 224 с.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. 340 с.
3. Андрущенко В. Високі педагогічні технології. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис* / Мін. освіти і науки Укр.; АПНУ, Ін-т вищ. освіти АПНУ. Київ, 2007. № 2. С. 70–76.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник для студ. вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2008. 840 с.
5. Бодальов О.О. Рабочая книга практического психолога: учебное пособие для специалистов, работающих с персоналом. Москва: Институт Психотерапии, 2006. 640 с.
6. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М.: Педагогика: Пресс, 1996. 533 с.
7. Гриньова М.В. Саморегуляція: навчально-методичний посібник. Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава: АСМІ, 2008. 268 с.
8. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник. М.: Логос, 2003. 382 с.
9. Коритнюк Р.С., Ніженківська І.В., Кісельова О.Г., Косяченко К.Л., Давтян Л.Л. Принципи і методологія сучасної андрагогічної моделі навчання дорослих. *Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика*. 2018. Вип. 29. С. 59–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2018_29_8 (дата звернення 12.12.2021)
10. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность: учебное пособие для студентов вузов. М.: Смысл: Academia, 2004. 345 с.
11. Луговий В.І. Чинники і умови забезпечення якості вищої освіти в Україні в процесі євроінтеграції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2010. С. 98–103.
12. Майборода В.К., Нестеренко Л.О. Провідні умови розвитку психолого-педагогічної культури викладача вищого навчального закладу. *Вища освіта України (Наука і вища освіта) : теоретичний та науково-методичний часопис*. 2013. № 2 (додаток). С. 165–174. Авторські с. 162–174.
13. Марцинковская Т.Д. Психология и педагогика: учебник. М.: Проспект, 2011. 464 с.
14. Мусатов С.О. Гуманістичний потенціал педагогічної комунікації: науково-методичний посібник для вчителів. Київ: Педагогічна думка, 2008. 96 с.
15. Рибалка В.В. Аксиологічні основи психологічної культури особистості: навчально-методичний посібник. Чернівці: Технодрук, 2009. 228 с.
16. Селезнева Е.В. Развитие акмеологической культуры личности. М.: Изд.-во РАГС, 2004. 260 с.
17. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебное пособие. М.: Академия, 2009. 393 с.
18. Bogush A., Korolova T., Popova, O. Development of university students' linguocultural competence under conditions of coronavirus pandemic: Ukrainian dimension. *Advanced Education*. 2021. (17), P. 103–117. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.228611> (дата звернення 12.12.2021).
19. Komar O., Kolisnichenko A., Derkach S., Kapeliushna T. Newly qualified foreign language teachers' adaptation in profession: challenges, problems, first achievements and further prospects. *Advanced Education*. 2021. (17), P. 35–45. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.228211> (дата звернення 12.12.2021).

REFERENCES

1. Abulhanva-Slavskay K.A. Psychologia i soznanie lychnosti (problem metodologii, teorii i issledovania realnoi lychnosti). [Psychology and consciousness of personality (problems of methodology, theory and the investigations of the real personality)]. Selected psychol. works. Academy of pedagogical and social sciences; Moscow psychological and social institute. M., 1999. 224 p. [in Russian].
2. Ananiev B.G. Chelovek kak predmet poznanija. [Person as the subject of investigation]. Publishing house of Lengrad. Un-ty, 1968. 340 p. [in Russian].
3. Andruschenko V. Vysoki pedagogichni tehnologii. [High pedagogical technologies]. Higher education of Ukraine: Theoretical and scientific journal / Ministry of education and science of Ukraine; APSU, Institute of higher education of APSU. Kyiv, 2007. Nr 2. P. 70–76. [in Ukrainian].
4. Beh I.D. Vyhovanny osobystosti: pidruchnyk dlay stud. vyschyh navchalnyh zakladiv. [Upbringing of personality: the textbook for the students of the higher educational institutions]. Kyiv: Lybid, 2008. 840p. [in Ukrainian].
5. Bodaliyov O.O. Rabochay knyga praktycheskogo psyhologa: uchebnoe posobie dly spetsialistov, rabotauschyh s personalom. [Practical book of the practicing psychologist: manual for the specialists working with personnel]. Moscow: Institute of Psychotherapy, 2006. 640 p. [in Russian].
6. Vygotsky L.S. Pedagogicheskay psyhologia. [Pedagogical psychology]. M.: Pedagogika: Press, 1996. 533 p. [in Russian].
7. Gryniova M.V. Samoregulyatsia: navchalno-metodychnyy posibnyk. [Self-regulation: manual book for the students]. Poltava state pedagogical university named after V.G. Korolenka. Poltava: ASMI, 2008. 268 p. [in Ukrainian].
8. Zimnyay I.A. Pedagogicheskay psyhologia: uchebnik. [Pedagogical psychology: textbook]. M.: Logos, 2003. 382 p. [in Russian].
9. Korytnyuk R.S., Nizhenkivska I.V., Kiseliova O.G., Kosyachenko K.L., Davtyan L.L. Pryntsypp i metodologia suchasnoi andragogichnoi modeli navchanny doroslyh. [Principles and methodology of the modern androgological model of education of adults]. *The collection of the scientific works of the NMAPO employees named after P.L.Shypik*. 2018. Nr 29. P. 59–69. [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2018_29_8 (дата звернення 12.12.2021)

10. Leontiev A.N. Deaytelnost. Soznanie. Lichnost: uchebnoe posobie dlya studentov vuzov. [Activity. Consciousness. Personality: manual for the students of the educational institutions]. M.: Smysl: Academia, 2004. 345 p. [in Russian].
11. Lugovy V.I. Chynnyky i umovy zabezpechennya yakosti osvity v Ukraini v procesi evroinegrataii. [The factors and the conditions of the quality of education provision in Ukraine in terms of the European integration]. *The collection of the scientific works of Kyiv National university named after Taras Shevchenko*. Kyiv National University named after taras Shevchenko. Kyiv, 2010. P. 98–103. [in Ukrainian].
12. Mayboroda V.K., Nesterenko L.O. Providni umovy rozvytku psyhologo-pedagogichnoi kultury vykladacha vyschogo navchalnogo zakladu. [Key conditions of the University teacher psychological and pedagogical culture development]. *Higher education of Ukraine (Science and higher Education): theoretical and scientifically methodological edition*. 2013. № 2 (addition). P. 165–174. Author's p. 162–174. [in Ukrainian].
13. Martsynkovskay T.D. Psihologiya i pedagogika: uchebnyk. [Psychology and pedagogics: textbook]. M.: Prospekt, 2011. 464 p. [in Russian].
14. Misatov S.O. Gumanistychnyy potentsial pedagogichnoii komunikatsii: naukovy-metodychnii posibnyk dlya vchyteliv. [Humanistic potential of the pedagogical communication: manual for teachers]. Kyiv: Pedagogychna dumka, 2008. 96 p. [in Ukrainian].
15. Rybalka V.V. Aksiologichni osnovy psyhologichnoi kultury ososbystosti: navchalno-metodychnii posibnyk. [Aksiological backgrounds of the psychological culture of personality: manual]. Chernivtsy: Tehnodruk, 2009. 228 p. [in Ukrainian].
16. Selzneva E.V. Razvitie akmeologicheskoi kultury lichnosti. [The development of the acmeological culture of personality]. M.: RAGS, 2004. 260 p. [in Russian].
17. Smyrnov S.D. Pedagogika i psyhologii vysshogo obrazovaniya: ot deyatelnosti k lychnosti: uchebnoe posobie. [Pedagogics and psychology of higher education: from activity to personality: manual]. M.: Academy, 2009. 393 p. [in Russian].
18. Bogush A., Korolova T., Popova, O. Development of university students' linguocultural competence under conditions of coronavirus pandemic: Ukrainian dimension. *Advanced Education*. 2021. (17), P. 103–117. [in English]. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.228611> (дата звернення 12.12.2021).
19. Komar O., Kolisnichenko A., Derkach S., Kapeliushna T. Newly qualified foreign language teachers' adaptation in profession: challenges, problems, first achievements and further prospects. *Advanced Education*. 2021. (17), P. 35–45. [in English]. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.228211> (дата звернення 12.12.2021).